

Митко КОТОВЧЕВСКИ

**ВЛИЈАНИЕТО НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ДВИЖЕЊА ВРЗ
ПОДГОТОВКИТЕ И ВОДЕЊЕТО НА ОДБРАМБЕНА
ВОЈНА ВО СОВРЕМЕНИТЕ УСЛОВИ**

Влијанието на миграциите на населението од ридско - планинските и пограничните подрачја на Р. Македонија врз пополнувањето на единиците, командите и установите на резервниот состав на АРМ.

Миграциите на населението претставуваат еден од најзначајните, најтрајните и најуниверзалните феномени на современиот свет. Миграциите останаа општа законитост со големи репрекусии скоро во сите области на општествениот живот во секоја човекова средина. Но и покрај универзалноста, преселбите во различни земји имаат бројни специфичности што произлегуваат од посебните економски, социјални, демографски и политички услови кои може да бидат различни од општите појави. Затоа и покрај прифаќањето на општите заклучоци до кои има дојдено науката во светот, нужно е истражување на специфичната констелација на детерминантите и резултатите во поодделни земји и подрачја за поцелосни и поегзактни согледувања.

Во Р. Македонија уште од далечното минато па до денес миграциите не мируваат. Миграциите на ова подрачје претставуваат траен процес кој се одвивал во еден подолг временски интервал некогаш со поголеми, а некогаш со помали амплитуди.

Една од основните причини во минатото се однесуваше на нејзината територијална разместеност, односно на поволната географска положба на Р. Македонија на Балканскиот Полуостров, чија територија стратегиски доминира во неговиот јужен и централен дел. Македонија низ вековите претставуваше интересна сфера со различни хегемонистички освојувања на повеќе земји. Тоа претставуваше и условуваше нови повторни преразместувања на населението, а во поодделни периоди и силно изразена емиграција на населението надвор од својата татковина.

Покрај општествено-политичките и социо-економските услови, како услови за миграција се сметаат и некои специфични фактори

(разновидната релјефна структура, различните климатски услови и слично). Значајно е релјефната структура да се набљудува како многу битен услов кој што во минатото поволно се одразуваше, против асимилацијата од туѓинските настојувања по пат на колонизација да се пресели или да се претопи македонското население. Во тие тешки времиња на опстојување на македонскиот народ најсигурна заштита се бараше и се наоѓаше во планинските делови. Во тој период, по пат на миграција се менуваше населението во вертикален правец, односно преселбите беа насочени кон планините.

Демографската наука разликува разни видови на миграција на населението. Во Р. Македонија, во исто време се одвиваат скоро сите видови на миграција кои се израз на животворниот и сложен механизам каков што претставува самото население, односно народот на една земја или подрачје. Интензитетот на различните видови на миграција е различен, како што е различна и нивната сложеност во смисла на промените што тие ги предизвикуваат. Со селењето на населението настануваат промени во структурата на стопанството, и во општествениот живот. Миграцијата не е примарниот двигател, но во општиот општествен прогрес миграцијата внесува своја содржина, а станува фактор кој има повратно влијание. Во современите услови на развојот на миграцијата произлегува, во прв ред, од индустријализацијата и урбанизацијата, а не обратно. Но од друга страна од миграцијата како последица произлегува деаграризацијата.

За Р. Македонија во повоениот период значајни се следните преселнички движења:

- миграција село - град;
- одселување односно привремено вработување во странство (повторно актуелно);
- дневна миграција на работната сила;
- миграција од помалите градови во главниот град - Скопје;
- доселување од Косово, Санџак и од јужните краишта на Србија (СР Југославија).

Во сите видови на миграција постои автохтона тенденција кон балансирање на развојот и на популацијата. Но постојат и некои мрачни тенденции за населување на простор „кој е во составот на Голема Албанија“ од мигрантите што доаѓаат од Санџак и Косово. Таквите „освојувачки миграции“ треба енергично да се прекинат како дел од големоалбанската стратегија.

Исто така неминовно, се наметнува потребата истражувањата во прв ред да бидат сконцентрирани на оние миграции кои на едно подрачје се најинтензивни и најсложени. Рурално-урбаните миграции, посебно миграциите од ридско-планинските населени места кон

градовите претставуваат најинтензивен облик на миграција во Р. Македонија.

Во послевоенниот период градовите привлекуваат се поголем дел на мигрантите од село, за разлика од периодот до 1945 година. Преку половина (55%) од оние што го напуштиле селото во првите години по војната од 1953 година се преселиле во градовите. Во периодот од 1953-1963 година тој процент изнесува 62.9% а во периодот 1961-1971 година 64.3%. Ова зборува за сè понагласеното учество на рурално урбаните миграции во просторното поместување на селското население. Покрај релативното зголемување, масата на мигранти од селото во градот бележи и мошне апсолутен пораст. Во последниве 10 години приметно е релативно смирување на миграцијата село - град и тенденцијата на намалување на нето одливот на селското население, но се уште не се случил решавачки пресврт во смирувањето на миграцијата.

Но во ридско планинските подрачја руралниот егзодус е мошне присутен, односно миграциониот бран е присутен со изразито поволен интензитет одколку во изминатиот период. Миграцијата почна буквално да ги празни руралните населби во ридско-планинските подрачја (во периодот 1961-1971 година околу половина од иселеното селско население потекнуваше од ридско - планинските населби).

Тоа е најдрастичен пример за несинхронизираноста меѓу општествено-економските процеси. Но покрај економските постојат и редица други фактори што толку силно го раздвижуваат селското население од овие населби.

Ридско - планинскиот простор поседува големи потенцијални можности за успешно водење на вооружена борба, ако на соодветен начин се подготви секој негов дел.

Наместо заклучок би констатирале дека и во современи услови на водење на одбранбена војна човечките и материјалните потенцијали не го губат своето значење. Но за овој простор колку што е негативно празнењето на населените места и нивното демографско пустошење, толку е понегативно нерамномерното разместување на населението во другите градски подрачја.

„Дали населението е многубројно или ретко, не е толку важно бидејќи во луѓе сега е најмал недостаток“¹ (се мисли на народната војна - подвлекол М.К.) и Македонија водејќи праведна и одбранбена војна секогаш ќе оствари бројна надмоќност над агресорот во луѓе, но битно е каде и како се распоредени човечките потенцијали на целиот простор, особено во ридско - планинските подрачја. Тоа има не само воено, туку политичко, економско, социјално и психолошко значење.

1. Клаузевиц, Карл Фон: Орату, „Војно дело“, Београд, 1951 год. стр. 80.

Големiot миграционен бран овозможи концентрација на населението во мал број на градски населби (посебно во Скопје каде што живее околу 1/3 од населението на Р. Македонија). Големите градски населби се мошне ранливи од нападите од воздух (бомбардерска авијација и на современите ракети земја - земја од поголеми далечини) за што треба мошне сериозно да се размислува. Во случај да не се превземаат соодветни и навремени мерки ефектите од бомбардирањето на големите градски населби можат да бидат огромни а некогаш и катастрофални. Ќе биде потребно да се изврши навремена, планска и организирана евакуација на населението во побезбедните подрачја, а најсигурен амбиент за сместување на населението претставуваат ридско-планинските населени места. Со тоа уште повеќе тие добиваат во значењето за успешно водење, посебно на долготрајна одбранбена војна. Значи покрај прифаќањето на единиците на вооружените сили, тука сигурно засолниште ќе наоѓаат и поголеми групи на население. Значајно како размислување е изнаоѓањето на решенија при евакуацијата дел од населението од поголемите градови да се сместува во оние населени места од каде што и потекнуваат.

Овие активности ќе бидат мошне сложени и за нивно успешно реализирање потребни се целосни, содржајни и навремени подготовки уште во мир. Мошне илустративни се примерите за проблемите за евакуацијата на населението во големите градови во помалите безбедни места во војна што ја водеше Виетнам против САД.

Северно Виетнамското раководство се определи за стратегија на долготрајна војна, чија основна замисла на непријателот да му наметне долготрајна воја и да се победи со тоа што во таа војна ќе треба да се истрае подолго и да се надживеат неговите удари.

Најилустративно тоа го објасни министерот - претседателот Фам Ван Донг: „Американците (односно сите завојувачки сили-подвлекол М. К.) не сакаат долги војни кои не водат кон дефинитивно заклучување - и така сме сигурни дека на крајот ќе победиме“²

Најголем дел од членовите на Политбирото водеа долготрајни герилски војни на терор и истоштување во траење и до 40 години, така што не познаваат ниту еден друг начин на водење на војна. Како значајно искуство стоеше Хо Ши Миновата концепција на „поволен момент“. „На материјалната и воената надмоќност на непријателот треба според таа концепција да им се спротивстави растечката политика и вооружена сила на револуцијата, тежнеејќи кон регионална и лакална надмоќност, да се „удри“ во момент кога непријателот-од разни причини е најмногу ослабен и осамен“.³

2. Дајк, Џон. М. Вен: Северновиетнамска стратегија преживљавања ВИЗ, Београд, 1978 год, стр. 29.

3. Алтман, Гавро: Особености виетнамске револуције, ВИЗ, Београд, 1978 година стр. 173.

Определбата за водење на долготрајна војна како ново значајно искуство наједноставно може да се објасни со ставот дека „ако нашата генерација не биде во можност да ја заврши оваа војна, неа ќе ја продолжат нашите деца и внуци“. Тоа е определбата за огорчена и непрекината дури и генерацииска војна, односно временски неограничена војна до постигнување на конечна победа. Ова е една од најзначајните одлики на народна војна, а најилустративниот пример е долготрајната народна војна што траеше со векови на македонскиот простор.

Сметавме дека е вредно поопширно да објасниме некои искуства од борбата за слобода на виетнамскиот народ (непотценувајќи ги искуствата од другите народни војни во светот), бидејќи се однесуваат на една современа војна во која како агресор се наоѓаше една суперсила.

Со зголемување на интензитетот на бомбардирањата на Северен Виетнам, Северновиетнамците покрај изградбата на засолништа во целата земја, почнаа да ги евакуираат поголемите градови и нивното население во подалечните и зафрлени краевина на провинциите. Списанието Нан Дан на 25 декември 1966 година ја објави следната статија:

„Ние мораме потполно да ги извршиме задачите на евакуацијата и на растреситото распоредување на населението, држејќи ја неговата концентрација на низок степен. Лицата кои што не се непосредно вклучени во производствените напори, како старци, деца, идните мајки, болни, слаби и т.н. - како и соодветните установи, училишта и болници кои што треба да се евакуираат, мора да се покоруваат на наредбите за евакуација на градот. Кога ќе се изврши евакуацијата мора да постои еден план за локален растресит распоред, насочен кон тоа да се намали групирањето на населението...“.⁴

Со евакуацијата на населението настануваа и огромни проблеми како што беше појавата на епидемија, проблемите предизвикани од наглите промени на условите за живеење, од културните разлики меѓу евакуираните лица и месното население кое имаше свои табуа (не им дозволува да ги користат селските извори, дури и на брачните парови не им дозволуваа заедно да спијат), што придонесуваше евакуираните лица мошне често да патуваат назад во градовите поготово за време на викендите.

Сето тоа создаваше голема концентрираност на населението на патиштата кои понекогаш и се закрчуваа, а тоа го забавуваше движењето на матејалите и опремата кон југ (Јужен Виетнам).

Вон одредени ситуации (за да се избегнат антидржавните инциденти и да се остварува контролата врз евакуираното население) се вршеше евакуирање на комплетни заедници на одредена нова локаци-

4. Дајк, Џон М. Вен: цитирано дело, стр. 161.

ја. Но и тоа создаваше нови проблеми, бидејќи повторно се создаваше огромна концентрација на населението на мал простор што беше значајна цел на американската бомбардерска авијација. Кога таквата варијанта не беше остварлива селското население и новодојдените евакуирани лица се организираа во т.н. „борбени села“. Населението се евакуираше на одалеченост од 6 - 18 км од поранешните локации правеа сламени колиби во блиските ритчиња, во случај на напад од воздух да можат да одползат до блиските карпи или засолништа.

Вториот начин на формирање на „борбените села“ претстауваше повеќе аморфна концепција и даваше послаби резултати од праксата. Овој начин е сличен на системот на стратегиски селца (кои има своја генеза од времето на отпорот против Французите). Секое лице од овие села е доделено на некој борбен тим или има задача да се занимава со определено производство. Со овој систем Партијата извлекуваше максимално ангажирање и работа на секој жител. Покрај друго, целта беше да се искоренуваат кај луѓето гледиштата спротивни на државните односно државата и партијата имаа за цел да обезбедат насекаде целосна контрола врз населението, односно тоа да се држи непрекинато во една мобилна состојба, во што имаше голем број на непотребни претерувања.

„Борбените села“ изготвуваа тактички планови за одбрана во случај на напад изградуваа систем на утврдувања, ровови и препреки. Од секое „борбено село“ се бараше да развие 6 посебни видови на одбрана:

1. Одбрана против изненаден непријателски напад;
2. Против воздушна одбрана;
3. Одбрана против непријателското артилериско бомбардирање;
4. Одбрана против хемиското и биолошкото војување;
5. Одбрана против непријателски хеликоптерски десант (значајно искуство кога е во прашање одбраната на ридско - планинските подрачја кои што за кусо време може да бидат опфатени со хеликоптерски десанти);
6. Одбрана против непријателските тенкови и механизирани возила;

Со овие активности во голема мера се оптоваруваше месното население, кое требаше покрај учеството во изградбата на колиби или станови на евакуираните лица да работи и на оризовите полиња од 2 часот наутро до мугрите под светлоста на ѕвездите. Но војната бара оромни физички и психички напори, меѓутоа потребно е и рационално и оптимално ангажирање и трошење на потенцијалите, посебно на човечките, првенствено од степенот на опасноста која треба најреално да се проценува.

Во ридско-планинските области на Р. Македонија поради недостигот на воени обврзници и воени обврзници со определени военоевиденциони специјалности се зголемува времетраењето потребно за мобилизирање на определени единици. Релативно ниската густина на населението (само 195 жители на 1 км²) мошне негативно влијае на извршувањето на мобилизацијата. Во ретко населените региони мобилизацијата се врши во неповолни услови и на пошироко географско подрачје со што се зголемува времето потребно за извршување на мобилизацијата.

Најголемиот дел на населените места се зафатени со процесот на демографската ерозија која ако не биде запрена до 2027 година целосно ќе го испразни овој простор. Овие податоци ги добив со примена на аритметичкиот метод за проценка и прогноза на населението карактеристично за оние области во кои имаме непрекинато намалување на населението од едниот до другиот попис. Овие се алрмантни показатели што говорат дека за помалку од 40 години, ако државата не превземе сериозни мерки ќе имаме тотално празнење на овој простор со огромно геостратегиско значење.

Идентична ќе биде состојбата и во пооделни населени места во граничниот простор кој во овој изминат период беа зафатени со поинтензивни миграциони движења.

Ова во исто време зборува и за слабостите на општеството во спроведувањето на политиката за позабрзан развој на недоволно развиените ридско-планински и погранични подрачја. ако се сака да се избегне најлошото треба да се прекине со експериментите и импровизациите и да се отпочне со примена на целосни и севкупни мерки за ревитализација на овој простор и за запирање на големиот бран на миграција.

Како општи економски причини за преселување на населението од село во град што се јавуваат како универзална законитост речиси во сите земји и подрачја се:

- ограничените можности за екстензивно ширење на земјоделското производство на нови површини;
- специфичното дејство на подобрувањето на органскиот состав на капиталот во областа на земјоделството;
- стручните промени на стопанството со текот на развитокот;
- просторната концентрација на неземјоделските дејности во градовите и др;

Најновите истражувања покажуваат дека миграцијата на селското население не зависи само од економските причини. Економските причини не се единствени, ни доминантни иако имаат големо влијание. Постојат и голем број на други причини, кој во иднина треба да се ели-

минират за да се подобрат условите за подобар живот и перспектива на населението во тие области, односно да се елеминира несинхронизираноста меѓу сите релевантни фактори.

Определбите на доктрината за одбрана на земјата, да се вклучат севкупните општествено - економски и човечки потенцијали, уште повеќе ја зголемуваат улогата на овие подрачја. За таа цел, во плановите на општествениот и стопански развој, треба јасно да се дефинираат активностите за побрз развој на ридско-планинските и погранични подрачја. Со економското активирање на овие подрачја ќе се создадат услови кои поволно ќе влијаат врз севкупните одбранбени подготовки.

Поголемиот дел од просторот што го зафаќа ридско-планинското подрачје располага со големи природни потенцијали. Исто така и голем број од компаративните предности во овој простор се уште не се искористени. Во голем дел од нив постојат одлични услови за развој на земјоделството и сточарството, рударството, користење на минералните сировини и нивната преработка, користење на огромни шумски богатства, водите и на се друго што е значајно и за потребите на народната одбрана. Со преземањето на мерки и активност на овој план треба да се создадат материјални претпоставки за живот и работа на населението, претпријатијата, на вооружените структури и на другите организации и институции кои во услови на војна би биле лоцирани на ова подрачје.

Многу се ретки селските населби во ридско-планинските подрачја каде освен земјоделството има развиено и други стопански гранки посебно индустриски капацитети. Постои само определен број на погони за преработка на дрвото, за производство на градежен материјал и текстил како и за рударство. Многу е мал бројот на занаетчиските работилници кои што во услови на војна би се користеле за поправка и ремонт на оружјето, техничките средства и на другата борбена и неборбена опрема. Потребно е економски да се оспособи овој простор преку изградба и развој на помали погони за производство на некои критични артикли, складови за снабдување со борбеци и други средства и т.н.⁵ За непречено извршување на овие дејности многу сериозно се наметнува и проблемот за целосна електрификација на населените места во овие подрачја. Квалитетот на струјата во некои реони, а и во цели комплекси е доста слаб што ја наметнува потребата за негово брзо разрешување. Потребни се дополнителни ангажирања за решавање на овие проблеми кои имаат директно влијание посебно на работата на производствените капацитети. Според досегашните определени сознанија, електрификацијата има влијание врз интензитетот на

5. Гоцевски Трајан: Развојот на ридско - планинските подрачја во СРМ и нивното значење за ОНО, „Одбрана и заштита“, Белград, 1980 година.

процесот на иселување од тие населени места. Најголемо беше иселувањето од селата кои до скоро не беа електрифицирани.

Миграцијата на младите висококвалификувани работници од различни профили, претставува проблем за успешно работење на производствените и ремонтните установи во услови на војна, односно ќе треба да се изврши пополнување на работна сила по основ на работната обврска од друга средина.

Во услови на војна, драстичното влошување на условите на здравствена заштита, од една страна, и еноормното зголемување на сите задачи на здравствената заштита, од друга страна, уште повеќе ќе ја потенцираат неопходноста за поцелосно, потполно, и поцелисходно организирање на здравствената заштита. Со тоа би се обезбедило рационална и ефикасна употреба на значителниот број на стручни кадри и соодветната санитарска опрема во сложените услови на работа (посебно за ридско-планинскиот простор).

Во ридско-планинските подрачја постојат специфични услови во однос на организирањето на здравствената служба и во остварувањето на мерките на здравствената заштита. Густината на населеноста во овие подрачја е доста мала, во некои населби постои и значителна оддалеченост на куќите, а состојбата ја влошува и огромниот број на старечки домаќинства. Хигиенските услови во кои живее населението во овие простори во голема мера се неповолни (еднолична исхрана, неповолното снабдување со вода, лошите станбени услови и слично), а несоодветна е здравствената просветеност на населението. Слабата сообраќајна поврзаност негативно се одразува врз навременото згрижување на луѓето, посебно во зимските услови кога некои населени места се практично целосно блокирани и отцепени.

Со миграциите на населението од поголемите градови (односно со планираната и организираната и спонтана евакуација) во услови на војна во побезбедни ридско-планински подрачја, пред здравствената служба неминовно би се наметанле нови сериозни проблеми за разрешување. Сите видови на миграција на населението во воени услови имаат и своја многу сложена здравствена, посебно хигиенско-епидемиолошка проблематика.

Спроведувањето на разновидните хигиенско-профилактички мерки неопходно е за било кој вид на миграција. Меѓутоа, можностите за нивното планско, организирано и целосно спроведување се релативно поповолни во случаите на планската евакуација, додека тие мерки многу тешко се спроведуваат за време на разните видови спонтани миграции.

Со неспроведувањето на овие мерки постојат огромни опасноти и за населението кое се евакуира и за населението кај кое евакуираното население се сместува. Исто така е потребно во малите населени

места (посебно на ридско-планинските) кои што треба да го прифатат населението до големите градови, да се утврди состојбата и можностите за употреба на станбените објекти, како и на објектите потребни за здравствена заштита, состојбите во поглед на снабдувањето со вода, хигиенските прилики и здравствената состојба на луѓето.

Отежнатото снабдување со лекови во услови на војна, ќе ја зголеми потребата за користење на лековитите растенија (трevi), едно од најстарите средства за лечење на луѓето. Во воени услови кога нема поволни услови за индустриското производство на лекови, користењето на лековитите растенија добива неспоредливо поголемо значење одколку во мирновременските услови. Во сите краишта на земјата (посебно во ридско-планинските предели) постојат голем број на лековити растенија (научно испитани) кои што содржат лековити состојки и можат да се користат како суровина за изработка на лекови, во услови на војна, во посебни и соодветни лаборатории и работилници. За целосно користење на овие природни богатства неопходна е и изработката на т.н. фрамакогнозиски карти за секој поединечен регион со точни податоци за ниванта распространетост, и други вредни податоци за нивното собирање и т.н.

Со собирањето на лековити растенија населението во ридско-планинските подрачја може да се оствари и големи финансиски ефекти во мир, што би претставувало еден нов и значаен фактор за економското заживување на овие подрачја.

Карактеристиките на можната агресија, а посебно можноста таа да биде изненадна, укажуваат на неопходноста за континуирано преминување на здравствената заштита од мирновременска на воена состојба, без потешки потреси и прекини во работата на компонентите на здравствената заштита. Заради тоа, воената организација на здравствената заштита се засновува на мирновременската организација на здравството кое што е неопходно да биде прилагодено и кон воената организација на здравствената заштита. Сложените задачи на здравствената заштита во тешките услови на одбранбена војна поуспешно ќе ги извршуваат ако благовремено се извршат потребните подготовки и ако целата територија биде покриена со различни здравствени установи уште во мир.

Меѓутоа, денес, здравственото згрижување на населението од ова подрачје, претставува сериозен проблем. Покрај тоа што во овие подрачја се лоцирани мал број на здравствени установи (дом за здравје во с. Ростуше, потоа здравствената станица во селото Вевчани и поголем број на здравствени пунктови) и поради неразвиената мрежа, населението тешко доаѓа до правовремена здравствена заштита. На оваа територија потребни се дополнителни мерки за подобрување на

здравствената заштита, кои би создале пооптимални услови за формирање на разни здравствени установи за потребите на единиците и командите на резервниот остав на АРМ и на другите субјекти на системот на одбраната во услови на одбранбена војна.

Покрај материјално-техничките услови треба да се размислува и за присуство на интелектуални, стручни и други профили, односно на кадри кои се потребни за унапредување на земјоделството, сточарството и на другите стопански дејности, за културно просветна работа, за здравствено - социјална работа и за други дејности.

Потребно е поголемо присуство на медицински персонал, на ветеринарни стручњаци, агрономи, просветни и други стручњаци кои што би се вклучиле во севкупниот живот на населението. нивното присуство би било од големо политичко значење бидејќи се зголемува сигурноста кај населението и создават услови за унапредување и осовременување на животот во тие подрачја. Поради создавање на што поповолни услови за спротивставување на секоја агресија и за оспособување на вооружените сили и другите општествени структури за водење на долготрајна исцрпувачка војна и сестран отпор на привремено запоседнатата територија потребно е да се приготват и бази во некои погодни простории (шумски комплекси, селца и населби) со различна големина и значење. Територијата на Р. Македонија претставува еден значаен амбиент со голем број на погодности за нивно организирање и лоцирање на безбедна работа.

За илустрација да го истакнеме формирањето на команди на места на слободната територија во Западна Македонија во 1943 година. Летото 1943 година Дебарца стана прва голема слободна територија со граници што се протегаа на јужната страна од селото Ботун до планинскиот превој Пресека и до селото Извор. Повремено беа слободни и градовите Дебар и Кичево. На слободната територија на Дебарца функционираа народноослободителни комитети-одбори како органи на народната власт. Поради ваквата положба ГШ на НОВ и ПОМ издаде налог на штабот на Првата и Втората оперативна зона на своите терени да формираат команди на места. Истата година беа формирани во Дебарца, Дебар и Крушево. Бидејќи нашата концепција на одбрана води генеза и црпи драгоцени искуства од нашата НОВ ќе назначиме некои искуства од работата на командата на местото во Дебарца, како значајно искуство вредно за дејствување на базите на резервниот состав на АРМ.

За функционирање на командата на местото беше доделена и една чета како приштабска единица наменета за обезбедување на објектите на командата, чување стража, вршење на патролна служба на слободната територија и вршење на курирска и известителна служба.

Командата на место вршеше важни работи: прибирање на оружје, опрема, храна, облека и се друго што беше потребно за борците. Резервите се сместуваа во магацините посебно наменети за таа цел. Организираше и спроведуваше нова мобилизација на борци од населението, ја организираше курирската и известителната служба и заедно со одборите водеше грижа за снабдувањето на населението со неопходни производи, го обезбедуваше редот и мирот на слободната територија и се појавуваше како вистинска власт. Водеше ред за движењето на населението надвор од слободаната територија. Во некои села беа формирани работилници кои работеа за потребите на борците. Формирани се шивачки, чевларски и пушкарски работилници, а производите по налог се доставуваа до единиците.

Голем број на овие населени места во Дебарца кои одиграа мошне значајна улога во НОВ сега се наоѓаат на прагот на целосно иселување во кои гасне и нивната економска виталност. Ова беше еден пример за огромната улога што може да ја одиграат овие населени места во една долготрајна, исцрпувачка одбранбена војна под услов да го задржат населението и својата економска виталност. Базите на резервниот состав на АРМ во една современа војна треба да овозможат погодно разместување и услови за безбедна работа на раководствата на локалната самоуправа, функционирање на сите структури на нашиот општественополитички систем, сестрана потреба за организирање, интензивирање на вооружената борба и отпорот кога агресорот успеал да воспостави привремена контрола на поширок реон во кој се наоѓаат базите;

- ефикасна употреба на силите на резервниот состав на АРМ; непрекинатото командување, погоден распоред на инфраструктурата; безбедност и трајност особено на највиталните објекти-во случај единиците на резервниот состав да го напуштат базното подрачје;

- непрекинатото заднинско обезбедување и пополнување на единиците и резервниот состав на АРМ, како и обука на нови единици; производство, сместување и чување на материјалните резерви како и лекување на заболените и ранетите луѓе.

Со една внимателна анализа можеме да констатираме дека искуствата од НОВ се мошне драгоцени и наоѓаат огромна примена во новите, современи решенија за подготвување и водење на одбранбена војна. Богатата ризница на искуства од НОВ и понатаму треба да се искажува и творечки да се применува во доктрината на одбраната. Анализирајќи ги и воопштувајќи ги искуствата од дејствувањето на командите на местата во слободна Дебарца во текот на НОВ, се стекнува впечаток како тие со светли букви да го напишале делот за базите на резервниот состав на АРМ во Упатството за употреба на резервниот состав на АРМ.

Но и тука би потенцирале повторно дека сите негативности предизвикани од руралниот егзодус ќе имаат негативни рефлексии во успешното организирање и функционирањето на базите на резервниот состав на АРМ во тие подрачја. Но сепак тоа треба да биде и нов предизвик за изнаоѓање на нови форми и организациони облици, тие во услови на одбранбена војна да го добијат своето место што го имаа во НОВ.

Mitko KOTOVČEVSKI

THE INFLUENCE OF THE DEMOGRAFIC PROCESSES OVER THE PREPARATIONS AND FIGHTING A DEFENSIVE WAR IN CONTEMPORARY CONDITIONS

(Summary)

Migrations as one of the most significant, ever lasting and most universal fenomenas of the modern world, represent a dynamic proces that characterizes the Republic of Macedonia through the centuries also.

The rural egsodus of the hilly-mountain regions is expresed with enormus negative implications and represents drastic example for the unsynchronization (disagreemental) of social-economic processes in Republic of Macedonia.

The migration began to empty the rural settlements causing demographic ravishness in those areas and disbalanced deployment of the population in other urban areas. If the proces of demographic erosion continues in future by the year 2030 there will be total emigration of the population which will couse unforsecable consequence over the organizing and functioning of the defence and protection system in those areas, but and all over the state.